

37(09и)
К 60

P-ц

1467/-

УКРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ М.П. ДРАГОМАНОВА

На правах рукопису

КОЛИБАБ"ЮК Ярослава Семенівна

ПОЗНАВЧАЛЬНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ЗАСІБ
ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ СТУДЕНТА В
УНІВЕРСИТЕТАХ США

ІЗ.00.01 - Теорія та Історія педагогіки

А в т о р е ф е р а т
дисертації на здобуття наукового
ступеня кандидата педагогічних

НБ НПУ наук

імені М.П. Драгоманова

100313222

Київ - 1993

УКРАЇНСЬКИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
ІНСТИТУТ ім. О.М. Горького
БІБЛІОТЕКА

Дисертація є рукопис.

Роботу виконано в Українському державному педагогічному університеті імені М.П.Драгоманова.

- Науковий керівник - доктор педагогічних наук,
професор КОБЗАР Борис Степанович
- Офіційні опоненти - дійсний член АПН України,
доктор педагогічних наук,
професор КИРИЧУК Олександр Васильович
- кандидат педагогічних наук,
старший науковий співробітник
СТЕПЕНЮ Галина Василівна

Провідна організація - Київський державний педагогічний інститут іноземних мов.

Захист відбудеться "7" травня 1993 р. на засіданні спеціалізованої вченої ради К ІІЗ.ОІ.02 в Українському державному педагогічному університеті ім.М.П.Драгоманова /252030, Київ - 30, вул.Пирогова, 9/.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Українського державного педагогічного університету ім.М.П.Драгоманова, 252030, м.Київ, вул.Пирогова, 9.

Автореферат розіслано "4" вересня 1993 року.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

нез

ПОДОЛЯК Л.Г.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ДИСЕРТАЦІЇ

Актуальність дослідження. Вивчення досвіду організації освіти в цивілізованих країнах світу є джерелом ідей для реформування вищої школи України. Американська система освіти має великі здобутки як у практиці її організації, так і в дослідженні педагогічних проблем.

Серед актуальних для педагогіки вищої школи питань особливе місце посідають питання дослідження позанавчальної громадської діяльності студентів, її впливу на формування особистості майбутнього фахівця.

Престиж особистості в Сполучених Штатах Америки залежить здебільшого від її поведінки, вміння спілкуватися, громадської позиції. Сьогодні позанавчальну виховну програму американських університетів і коледжів більшою мірою, ніж аудиторні заняття спрямовано на формування соціальних якостей особистості студента.

Серед опрацьованих монографій американських авторів, присвячених організації позанавчальної діяльності студентів, можна виділити такі праці: "Майбутнє студентських справ" /Т.К.Міллер, Дж.С.Прінс, 1976/; "Студентські служби" /У.Делворт, Г.Р.Хенсон, 1980/; "Адміністрація Союзу коледжу і діяльності кампусу" /У.Е.Бреттейн, 1981/; "Коледж. Досвід студента в Америці" /Е.Л.Бойер, 1987/; "Життя кампусу. Культура студентів з кінця 18-го століття до наших днів" /Х.Л.Хоровіц, 1987/; "Коледжі залучення. Успішні спроби заохотити студента до навчання і розвитку поза аудиторією" /Дж.Д.Кух, Дж.Х.Шух, Е.Дж.Уіт, 1991/.

Автори названих праць є відомими дослідниками з педагогіки і психології вищої школи США. Це професори університетів, керівники та організатори виховної діяльності, члени комісії з освіти США. Деякі з них мають понад 100 друкованих праць. Більшість з цих праць ґрунтуються на дослідженні позааудиторної діяльності студентів 14-30 вищих навчальних закладів. Багато цінного матеріалу з обраної теми знайдено нами в таких періодичних виданнях, як "Журнал педагогічної психології", "Журнал вищої освіти" і особливо в журналі "НАСПА", що дає поради адміністраторам студентської діяльності. В дисертації проаналізовано дослідження американських авторів, надрукованих у цьому журналі. Це статті У.Ф.Бермана, Т.Д.Ервіна, У.Б.Лава, М.Уілямса, Р.Б.Уінстона, Д.Шемпейна, Ал Петітпаса, Д.Б.Міллза, Ч.Р.О'Брайена, Л.Дж.Рінгенберга, Г.С.Блімлінга та інших.

Ці праці майже недоступні для широкого ознайомлення вітчизня-

них дослідників і практиків вищої школи через "закритість", що була характерною для нашого суспільства. Незначні тиражі книг, спеціальних періодичних видань дуже швидко роблять їх бібліографічною рідкістю, а отже, звужують можливості для науково-практичного використання.

Вітчизняні та російські дослідники американської системи освіти А.М.Алексєєв, О.М.Боровикова, Б.Л.Вульфсон, Л.М.Гончаров, Г.Д.Дмитрієв, Н.І.Кривоїва, З.О.Малькова, М.Д.Никандров, Е.С.Панасенко, О.А.Подосєпова, О.В.Сухомлинська, І.А.Тагунова, Т.Ф.Яркіна та інші розкривають основні тенденції розвитку сучасної педагогіки і школи США, висвітлюють головні напрямки стратегії державної політики в галузі освіти і виховання молоді.

Але ще мало вчених, які займалися б дослідженням питань педагогіки вищої школи США. Що ж стосується досліджуваної нами проблеми, то її майже не висвітлено в спеціальних педагогічних публікаціях.

Докорінні зміни, що відбуваються в системі вищої освіти України, необхідність відмови від авторитарних підходів в організації виховної роботи серед студентів, створення умов для її диференціації та індивідуалізації, що сприятиме формуванню необхідних соціальних і професійних якостей майбутнього спеціаліста, актуалізують потребу вивчення конкретного досвіду організації позанавчальної діяльності в університетах та коледжах США. При цьому ми спиралися на праці вітчизняних та російських вчених у галузі педагогіки і психології формування особистості студентів: О.Г.Мороз, В.О.Моляко, О.В.Киричук, В.О.Сластьонін та ін.

Актуальність теми, брак відповідних розробок, що стосуються досвіду сучасної педагогіки вищої школи США з позанавчальної діяльності студентів, яка впливає на формування особистості майбутніх спеціалістів, зумовили вибір теми нашого дослідження: "Позанавчальна діяльність як засіб формування особистості студента в університетах США".

Об'єкт дослідження - формування особистості студентів американських університетів.

Предмет дослідження - організація позанавчальної громадської діяльності студентів як засобу формування їхньої особистості.

Мета дослідження - визначити основні напрямки організації позанавчальної діяльності студентів американських університе-

тів та виявити основні форми їхньої роботи, що сприяють ефективності становлення особистості студентів як майбутніх спеціалістів.

Відповідно до мети було поставлено такі завдання дослідження:

- проаналізувати напрямки роботи з організації позанавчальної діяльності студентів та виявити ті її форми, що сприяють ефективності становлення особистості;

- визначити соціально-педагогічні умови організації позанавчальної діяльності студентів, що забезпечують ефективність формування особистості американського студента;

- розробити рекомендації з удосконалення організації позанавчальної діяльності у вузах України.

Методи дослідження:

- теоретичний аналіз наукових публікацій американських авторів з педагогіки вищої школи, психології, соціології;

- спостереження, бесіди, інтерв'ю з студентами, аспірантами, викладачами, адміністрацією кампусів університетів і коледжів /які ми проводили під час двох цільових поїздок до США/;

- додатковими методами стали магнітофонні записи, фотографування, використання рекламно-пропагандистських засобів, що їх видають у вузах США /буклети, афіші, статути, програми/.

Наукова новизна та теоретичне значення визначаються джерелознавчим характером роботи і полягають:

- у введенні до наукового обігу публікацій американських авторів з питань організації позанавчальної громадської роботи студентів, яка координується і здійснюється на двох рівнях - федеральному і університетському і спрямовується на формування соціальних якостей особистості майбутнього спеціаліста-громадянина США;

- у визначенні основних напрямків та форм проведення позааудиторної діяльності, яка має науково-навчальний та прикладний характер, благодійно-трудова, добродійна, релігійно-спрямування, забезпечує участь студентів у численних естетичних заходах, клубах, об'єднаннях, участь у фізкультурно-оздоровчих комплексах за "Програмою здоров'я", у спортивних змаганнях, туризмі;

- у виявленні соціально-педагогічних умов організації позанавчальної громадської діяльності студентів. Ці умови включають необхідне матеріально-фінансове забезпечення; співробітництво студентів, працівників-професіоналів із студентської діяльності, адмі-

ністрації та викладачів; правове регулювання, широкий вибір форм участі в громадській діяльності, диференціацію та індивідуалізацію роботи залежно від національної і релігійної належності, етапу навчання, а також інтересів, бажань, віку, статі та нахилів студентів. Такі умови забезпечують належний рівень інтелектуального та фізичного розвитку студентів, їхнє ефективне морально-естетичне виховання, здатність до самореалізації.

П р а к т и ч н а з н а ч у щ і с т ь дослідження полягає:

- у можливості ознайомлення науковців, працівників вузів України, представників студентських громад з ідеями американських авторів, дослідників і організаторів позанавчальної діяльності студентів;

- у запозиченні педагогічного та соціально-доцільного досвіду організації позанавчальної діяльності студентів США: а/ численність громадських організацій, які дають можливість обирати форму участі залежно від інтересів студента; б/ врахування особливостей студентського контингенту; в/ забезпечення взаємодії національного /братства/ та інтернаціонального /спільне проживання в кампусах, участь у різних громадських організаціях, користування бібліотеками, формальне і неформальне спілкування/ у вихованні; г/ залучення до праці, яка має благодійне забарвлення; д/ правове регулювання студентської діяльності; е/ спрямування всієї громадської позанавчальної діяльності на формування особистості громадянина США.

В і р о г і д н і с т ь одержаних результатів дослідження зумовлюється можливістю використання кількох видів джерел, а саме:

- праць американських вчених мовою оригіналу, опублікованих у наукових і періодичних виданнях США;

- праць президента Фонду Карнегі /Е.Бойєра/ та членів його комісії, в яких зібрано узагальнюючі факти про участь студентів США в позанавчальній діяльності;

- вивчення досліджуваної теми безпосередньо в університетах США, що дало можливість зібрати та класифікувати для аналізу плани, програми, проспекти, статuti, звіти тощо;

- використання для порівняльної характеристики публікацій вітчизняних дослідників з питань розвитку освіти в зарубіжних країнах і насамперед у США.

П о л о ж е н н я , щ о в и н о с я т ь с я н а з а -
х и с т :

- організація позанавчальної громадської діяльності студентів

США створює сприятливі умови для формування особистості студента як майбутнього спеціаліста та громадянина США. В кожному вузі налічується 150-200 юридично оформлених організацій, які охоплюють різні групи студентів, мають різноманітні напрямки діяльності, пристосовані до індивідуальних запитів, групових і національних особливостей студентів;

- основні напрямки роботи громадських організацій у позанавчальний час забезпечують задоволення запитів та інтересів студентів /інтелектуальних, морально-трудогих, спортивних, естетичних, професійних, національних, розважальних/ і є важливим засобом формування особистості майбутнього спеціаліста, сім'янина, громадянина. Допомога слабшим, хворим, матеріально незабезпеченим студентам стає нормою життя кожної студентської організації, всієї системи студентського самоврядування;

- соціально-педагогічні умови, що забезпечують ефективність впливу громадських організацій на формування особистості студента, такі: а/ керівництво позанавчальною діяльністю студентів працівниками-професіоналами із студентської діяльності, студентське самоврядування, співробітництво центру студентських справ, адміністрації та викладачів; б/ правове регулювання позанавчальної діяльності; в/ широкий вибір форм участі у цій роботі; г/ диференціація та індивідуалізація громадської позанавчальної діяльності; д/ стабільна матеріально-фінансова і дослідницька база. Ці умови сприяють формуванню професійних, національних та соціальних якостей особистості майбутнього спеціаліста, які відповідають вимогам американського суспільства /високий професіоналізм, цілеспрямованість у здійсненні кар'єри, незалежність у поглядах, вчинках та матеріальному статусі, толерантність у взаєминах, патріотизм, милосердя, емпатія, орієнтація на здоровий спосіб життя тощо/.

А п р о б а ц і я дослідження. Основні положення проведеного дослідження автор доповідав на науково-практичних конференціях /1988, 1990, 1993 рр./ в Івано-Франківському інституті нафти і газу, в Коломийському педучилищі, Запорізькому державному університеті /1991/, Київському інституті іноземних мов /1991/.

Матеріали дослідження було широко використано в лекціях, методичних рекомендаціях для викладачів, студентів, вчителів у Прикарпатському університеті, Івано-Франківському та Київському інститутах удосконалення вчителів, а також у публікаціях.

Дисертація складається з вступу, двох розділів, висновків та списку основної використаної літератури.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У вступі обґрунтовано актуальність обраної теми, теоретичне і практичне значення, визначено об'єкт і предмет дослідження, його мету і завдання, положення, які виносяться на захист.

У першому розділі - "Стан позанавчальної діяльності студентів в теорії і практиці роботи вузів США" - проаналізовано теоретичні праці і наукові публікації вітчизняних авторів з філософії, педагогіки вищої школи, з питань організації освіти в зарубіжних країнах, соціальної психології. Основну увагу приділено вивченню літературних джерел, авторами яких є відомі філософи, педагоги, психологи США, Європи, а також сучасні дослідники й організатори позанавчальної діяльності університетів і коледжів Сполучених Штатів Америки.

Аналіз літератури дав можливість встановити, що в структурі підготовки студентів розвинених країн світу, насамперед в США, істотне місце посідає організація позанавчальної громадської діяльності майбутніх фахівців. Ця діяльність передбачає розв'язання освітньо-виховних завдань, одним з яких є створення умов для продуктивної участі студентів у різних організаційних формах позанавчальної діяльності, що позитивно впливає на формування особистості, визначає успіх у післявузівському професійному становленні, позначається на службовій кар'єрі у віддаленій перспективі.

Філософською основою педагогічних принципів, на яких ґрунтується організація і зміст роботи різних студентських громад, асоціацій, фондів, кампусів, братств, є раціональні ідеї філософії прагматизму та екзистенціалізму /Дж.Дьюї, Г.Рагг, Т.Брамелд, Е.Келлі, Ж.-П.Сартр, А.Камю, К.Ясперс та інші/.

Дж.Дьюї та його послідовники вважали, що мета виховання - це сприяння самореалізації особистості на основі бажань та інтересів, що виникають у неї спонтанно. Для педагогічних поглядів екзистенціалістів характерне зменшення ролі цілеспрямованого виховання у процесі формування особистості. Згідно з їхньою теорією, сучасна людина передусім потребує збереження своєї індивідуальності, а тому гуманізація педагогічного процесу має забезпечуватися насамперед індивідуалізацією як навчання, так і виховання.

Ці підходи визначають характерні особливості організації і змісту позанавчальної громадської діяльності, забезпечують її гуманістичне спрямування.

Диференціація форм організації позанавчальної громадської діяльності ґрунтується на використанні даних досліджень типологічних особливостей американських студентів.

У дисертації розглядаються три підходи американських дослідників до розв'язання цього питання.

Спираючись на матеріали щодо історичного розвитку американських університетів, Х.Хоровіц розподіляє студентів на: а/ чоловіків коледжу і жінок коледжу, залучених до братств; б/ аутсайдерів /які не беруть участь у братствах/; в/ бунтівників. Зрозуміло, що таку класифікацію не можна використати для аналізу сучасного стану справ в американських вузах. Вона ґрунтується на історичному матеріалі кінця 18 століття, коли почали складатися організаційні форми позанавчальної діяльності студентів, і свідчить про її давні традиції.

За класифікацією соціологів Д.Готтліба і Б.Ходкінса, типи студентів визначали на основі їхньої активності у навчанні і громадському житті. Ці автори визначили чотири типи студентів: "професіонали", "нонконформісти", "академіки", "студентські діячі". Класифікацію розроблено в 60-ті роки, але її не можна було покласти в основу дослідження обраної теми через зміни, що сталися в характеристиках контингентів американських студентів.

У 80-ті роки у зв'язку із змінами в студентському житті дослідники організації позанавчальної діяльності почали поділяти студентів на "традиційних" і "нетрадиційних". Саме цю типологію ми використовували при аналізі напрямів і форм організації позанавчальної діяльності.

Американські дослідники Д.Шемпейн і А.Петітпас писали в 1989 році, що студентський колектив кампусів змінюється внаслідок вибуття до закінчення навчання "традиційних" студентів і заловнення їхніх місць акселератами, старшими за віком особами, тобто "нетрадиційними" студентами. "Традиційні" - це юнаки та дівчата 18-23 років, здебільшого білої раси, суто американського походження. "Нетрадиційними" є решта студентів: іноземці, мешканці США латиноамериканського походження, представники національних меншин, а також студенти, які повернулися на навчання після тривалої перерви через особисті обставини.

Керівник-директор студентської діяльності Вісконського університету Л.Рінгенберг зазначає, що демократизація вищої освіти, поповнення студентського контингенту "нетрадиційними" студентами натовхується на невідготовленість кампусів до їхньої реадаптації. У зв'язку з цим виникла потреба у створенні умов для активного залучення "нетрадиційних" студентів до традиційного громадського життя кампусу із врахуванням історичних та національно-культурних традицій, набутого життєвого досвіду "нетрадиціоналістів". Отже, необхідно було створити умови для інтегративно-диференційованого підходу до організації громадської діяльності. Діапазон громадської діяльності, видів відпочинку і розваг в американських вузах так само різноманітний, як і самі навчальні заклади. За тривалий історичний період склалися два основні типи громадських студентських організацій - федеральні і університетські. Між ними існує тісний взаємозв'язок, але університетські функціонують, як правило, на засадах повного суверенітету.

Найбільш масовою та розгалуженою федеральною організацією є "Студентська асоціація Сполучених Штатів Америки" /штаб-квартира у м.Вашінгтоні/. Це єдине загальнонаціональне, найбільш масове об'єднання американських студентів, до якого входять студенти державних і приватних вищих навчальних закладів. Організація бореться за забезпечення рівних прав студентів на освіту незалежно від статі, релігії, політичних переконань і матеріального становища, поліпшення якості освіти, соціально-побутових умов студентів, проти скорочення державних субсидій на освіту.

Політичну спрямованість має участь студентів у таких молодіжних організаціях, як "Американська рада молодих політичних діячів", "Асоціація молодих християн", "Молоді демократи Америки", "Національна асоціація молодих республіканців".

До неполітичних федеральних студентських організацій належить "Асоціація ораторського мистецтва США", яка допомагає студентам набутти ораторських навичок шляхом проведення дискусій як у межах країни, так і на міжнародному рівні. Значну роботу проводить організація "Об'єднані університети за відвернення ядерної війни".

Таким чином створюються умови для проведення гнучкої федеральної молодіжної політики серед студентів.

Громадські студентські організації університетів численні. Наприклад, у Вашингтонському університеті їх налічується 200, Принстонському - 170, Пенсільванському - 150, Темпльському - 120. Вони

створюють умови для залучення студентів до різних видів громадської діяльності.

За даними Фонду Д.Карнегі, серед видів громадської діяльності студентів переважають такі: фінансова /бізнес/, сервіс, релігійні послуги, добродійні програми, передвиборна діяльність, допомога особам старшого віку та пенсіонерам, екологічні програми, праця в лікарнях /госпіталах/.

Різноманітність напрямів та форм організації позанавчальної діяльності дає змогу задовольнити диференційовані потреби "традиційних" і "нетрадиційних" студентів з врахуванням національності, статі, віку, етапу навчання, улюбленого заняття, нахилів, бажань, рівня розвитку. Так, у Пенсільванському університеті існують такі об'єднання студентів різних національностей: "Асоціація культурного життя студентів Латинської Америки", "Асоціація студентів-пуерториканців", "Асоціація китайських студентів", "Вірменський національний студентський клуб", "Громада українських студентів" тощо. Українські студенти об'єдналися в 1973 р. для пропаганди української культури у студентському середовищі. Особливо ця діяльність активізувалася після Чорнобильських подій 1986 р.

Значне місце серед громадських студентських організацій посідають національні братства. У вузах США функціонує 61 національне братство, яке має 5618 відділень у 720 кампусах. Деякі братства налічують від 150 до 200 тис. студентів. Більшість з них мають давню історію. Так, у Пенсільванському університеті перші братства було створено ще в 1849 році і становлять вони 20% кількості всіх громадських організацій.

Братства і жіночі клуби відіграють велику роль у соціальному спілкуванні студентів, у взаємодопомозі і взаємовпливові, у збереженні національних традицій. Проте слід зауважити, що деякі братства /зокрема приватних університетів/ характеризуються замкнутістю і недоступністю для всіх. У деяких з них зберігається елітарний стиль життя, який здебільшого спрямовується на розваги та насолоди.

З особливо престижних студентських об'єднань слід виділити найбільш відоме в світі університетське літературно-полемічне та політичне Віг-Кліосопічне товариство, створене ще в 1765 року. Членами цієї громади, випускниками Принстонського університету були 2 президенти США, 2 віце-президенти, 275 конгресменів і сенаторів, члени Верховного суду, губернатори.

Серед студентських громад різної спрямованості популярністю користуються ті, які об'єднують студентів, починаючи з перших тижнів навчання у вузі /для допомоги в процесі їхньої адаптації, позааудиторної профорієнтації, організації екскурсій і маршрутів по студентському містечку для новачків тощо/.

Аналіз списків, статутів, звітів громадських організацій вузів США дає можливість зробити висновок про те, що організація позанавчальної діяльності студентів спрямована на задоволення їхніх індивідуальних інтересів: академічних, культурологічних, політичних, естетичних, моральних, спортивних, релігійних, мистецьких, професійних тощо /на основі широкого вибору відповідної форми участі у цій діяльності/.

Стабільність статусу численних студентських організацій забезпечується чіткими правовими нормами і положеннями, які визначають обов'язки університету перед студентами, а студентів перед університетом. Так, у Пенсільванському університеті діяльність 150 громадських організацій координується філіалом студентської Асамблеї - Студентською Радою, до складу якої входить представник кожної організації. Бюджет Ради - 500 тис. доларів. Керівні, фінансові, представницькі, контрольні, виборчі функції, які здійснює Рада, закріплено у Статуті, що складається з 10-ти статей і 80-ти розділів.

Успішному здійсненню молодіжної політики в студентському середовищі сприяє не лише її психолого-педагогічне і правове забезпечення, а й матеріально-побутові умови, які створюються на території студентських кампусів. На прикладі Темплського університету дано структуру таких містечок, типову для університетів США, а також розкрито високий та диференційований рівень організації життя студентів. Проживання і навчання на території кампусів заощаджує час студентів, оскільки скорочуються нерациональні його затрати /далекі переїзди, затримки з обслуговуванням, організаційна нестабільність тощо/. Наведені в дисертації дані, автором яких є Е.Бойер, свідчать про те, що майже 30% студентів стаціонару працюють 21 або більше годин на тиждень у вільний від навчання час, щоб збільшити свій бюджет, повністю або частково оплатити навчання. Організація життя студентів у кампусах створює умови для раціонального поєднання навчання, роботи та участі в громадській діяльності.

В деяких університетах, коледжах існує система, за якою студенти укладають контракти з коледжем на ту чи іншу програму суспільно-корисної роботи під керівництвом викладача. Якщо програму виконало, то в багатьох випадках вуз дає студентам дотацію для часткової оплати навчання.

Проте існують і такі вищі навчальні заклади, які більше зацікавляють студентів громадською діяльністю, ніж академічною. Їх називають "оперетковими". Щоправда, як зазначає професор Техаського університету В.Р.Кардозієр, таких небагато.

Аналіз теоретичних розробок досліджуваного питання дає можливість стверджувати, що в наукових працях вчених США позанавчальна діяльність розглядається як один із важливих засобів формування особистості студента.

У практичному плані позанавчальна діяльність студентів різноманітна за характером, має давні традиції, професійне, національно-релігійне, культурологічне спрямування, здійснюється з урахуванням соціально-психологічної характеристики "традиційних" і "нетрадиційних" студентів. Її порівняння з аналогічним аспектом життя студентів наших вузів дає можливість стверджувати, що в американських університетах вона більшою мірою цілеспрямована й ефективна щодо задоволення індивідуальних потреб і нахилів студентів, а отже, позитивно позначається на формуванні їхньої особистості.

У другому розділі - "Соціально-педагогічний аналіз організації позанавчальної діяльності студентів як засіб формування їхньої особистості" - проаналізовано напрями і форми позанавчальної діяльності студентів, а також визначено умови, які забезпечують ефективність формування особистості майбутнього професіонала, громадянина США.

У дисертації показано, що в американських університетах склалися чотири основні напрями організації позанавчальної громадської діяльності студентів, які сприяють: інтелектуальному розвитку, морально-трудовому вихованню, фізичному розвитку, естетичному вдосконаленню особистості студента.

Програми відповідних напрямків реалізуються в численних організаційних формах /товариства, асоціації, братства, клуби, індивідуальна благодійно-трудова діяльність, студентські колективи мистецтв, олімпіади, художні виставки, конкурси і змагання, центри з різних видів спорту, "програми здоров'я" тощо/.

У позанавчальній громадській діяльності студентів значне місце посідають навчально-наукові та прикладні форми роботи, участь в яких сприяє інтелектуальному розвитку майбутнього спеціаліста. При цьому розглядається такий аспект інтелектуального розвитку, як формування інтелекту поведінки, який виявляється у засвоєних інтелектуальних уміннях і навичках, потрібних для майбутньої професійної

діяльності. Так, американський дослідник У.Берман підкреслює, що позанавчальна діяльність є найбільш корисною, якщо вона має навчальний характер, планується і здійснюється за допомогою викладачів у груповій формі роботи. Групова форма роботи, керована одним з студентів /президентом/, сприяє формуванню організаторських і адміністративних навичок у студентів, навичок прийняття рішень. Керівники студентських організацій мають справу з коштами, які інколи становлять сотні тисяч доларів. Треба вміло їх витратити і звітуватися, вміти поповнювати їх. Добре організований і документований бюджетний процес є непоганою школою для формування практичних фінансових умінь. Названий автор виділяє ще можливість формування бюрократичних умінь, навичок програмування, конче потрібних для представників інтелектуальної праці.

У вузах США значна увага приділяється навчанню і формуванню лідерства. Так, проф. Т.Міллер, директор лабораторії із студентського розвитку, у праці "Позанавчальна діяльність" підкреслює, що навчання лідерства було освітньою місією американських коледжів ще за часів Американської революції.

Інтелектуалізація студентської молоді забезпечується шляхом розробки викладачами та студентами спільних наукових тем. Як зазначає дослідник Д.Мілз/1988/, спільна тема проходить червоною ниткою через кілька традиційних аспектів студентських справ.

Інтелектуально-професійному розвитку американського студента значною мірою сприяють такі традиційні в інтелектуальному плані організації, як : "Асоціація з комп'ютерної техніки", "Біологічне товариство", "Товариство інтелектуальної слащини", "Товариство творчих журналістів", "Асоціація студентів-фізиків", організація "Навчання англійської мови тих, хто розмовляє іншими мовами", "Бухгалтерське товариство", "Суспільство за прогрес в управлінні", "Огляд і коментар бізнесу", "Клуб біохіміків" тощо.

Багато студентських клубів і асоціацій мають прикладне спрямування, як наприклад: організація "Американський інститут авіонавтики та астронавтики" /Прінстон/, де поряд з участю в дослідженні прикладних проблем аерокосмонавтики студенти оволодівають пілотуванням, беруть участь у різних повітряних і авіамодельних змаганнях; клуб ремесел "Зроби сам", "Інститут інтересів з електрики та електроніки", "Клуб банкових і фінансових справ" та інші.

В університетах США діють також політичні громадські організації "Демократи коледжу", "Республіканці коледжу", "Міжнародна

амністія" та інші, які впливають на інтелектуальний і духовний розвиток особистості. Значна увага приділяється формуванню ораторсько-полемічної майстерності майбутнього спеціаліста. Так, у Принстоні діє організація, учасники якої змагаються в турнірах, що моделюють парламентський стиль спілкування, виступають з непередбачених тем, беруть участь у міжнародних конкурсах.

Проблемою, на думку педагогів Карлсона, Беслера /1986/, Седласека, Х"мджа /1987/, Л.Рінгенберга /1989/ та інших, залишається нерівність умов для інтелектуального розвитку в сфері громадської діяльності для "традиційних" і "нетрадиційних" студентів. Подолання цієї складності - завдання тих університетів і коледжів, де багато "нетрадиційних" студентів.

За даними американських дослідників /Хойт, 1966; Мунді і Девіс, 1974; Бертін і Уайтлі, 1982/, добровільна участь студентів в інтелектуалізованих студентських організаціях навчально-наукового і прикладного напрямків відповідає їхній самоініціативі та прагненню до самоврядування, розвиває самостійність та гнучкість розумових дій, що дуже важливо для майбутнього успіху в умовах американської дійсності.

Одне з головних завдань морального виховання - виховання громадянина США. Аналіз морального виховання як "традиційних", так і "нетрадиційних" студентів показав, що значний вплив на цей процес мають громадські організації релігійного спрямування, хоча серед студентів, за даними Фонду Карнегі, близько 20% атеїстів або тих, хто індиферентно ставиться до релігії. Широкий плюралістичний спектр релігійної громадської діяльності має значні можливості для впливу на особистість студента.

Моральне становлення особистості студента здійснюється в громадських організаціях, які характеризуються єднанням і співробітництвом з іншими національними угрупованнями. Їхня діяльність виходить за межі певної релігії і набуває громадсько-дійового характеру інтернаціоналістської спрямованості.

Повсякденною турботою в позааудиторній діяльності є праця, яка поділяється на благодійну і матеріальну /для заробітку і набуття професійного досвіду/. В дисертації докладно проаналізовано перший аспект трудової громадської діяльності студентів. За оцінкою Фонду Карнегі, у різних видах благодійної діяльності /подання допомоги особам старшого віку, пенсіонерам, служба в лікарнях, госпіталях/ бере участь близько 62% студентів. Ця діяльність оцінюється гро-

мадськістю як високоморальна.

У багатьох дослідженнях американських вчених зроблено акцент на зосередженні педагогічних зусиль щодо формування характеру майбутнього спеціаліста. Так, Г.Блімлінг /1989/ виділяє три підходи здійснення морально-характерологічної підготовки студентів: а/ традиційне навчання етики "у класній кімнаті"; б/ спеціальні етичні програми, реалізацію яких спрямовано на логічну аргументацію життєвої практичності, чесності, порядності, альтруїзму, емпатії; в/ практичне оволодіння та удосконалення навичок етичної поведінки в процесі спілкування в різних громадських організаціях. У дисертації проаналізовано третій аспект морально-характерологічної підготовки студентів.

У просвітництві студентів щодо мистецтва значне місце посідає Союз студентів - координатор громадської діяльності кампусів. Професор Західно-Льнійського університету У.Бретейн пише, що Союз сприяє розвитку в студентів інтелігентності, культури, якщо він пропонує відповідні види послуг та естетичних програм у вільний для студентів час. Такі програми, за даними автора, передбачають організацію пересувних художніх виставок /їх розміщують у галереї чи холі, через які проходять студенти/; спостереження за роботою малярів або ремісників на асфальті; конкурс і змагання; продаж художніх творів; навчання у майстернях вільних ремесел тощо. Щодо виховання засобами музичного мистецтва, то тут теж є широкий діапазон вибору. В університеті Дж. Вашингтона, наприклад, стабільним успіхом користуються камерний хор, такі колективи, як "університетські співаки", "трубадури", "товариство іспанського танцю", "релігійний хор". У Принстонському університеті традиційно щороку проводять олімпіаду художньої творчості. Характерною тенденцією в естетичному вихованні є положення про те, що мистецтво визначає якість життя.

Соціологічні дослідження Фонду Карнегі, праці Т.Міллера, В.Ф.Кардозієра, А.Б.Худа, У.Бретейна та інших свідчать про престижність занять спортом у студентському середовищі. Цьому сприяє гарно обладнана спортивна база багатьох вузів, наявність цілеспрямованих спортивних програм, а також "Програм здоров'я". Останні передбачають громадську підготовку студентів-інструкторів, які вивчають інформацію про стан здоров'я кожного студента, контролюють якість харчування. Розвиток студентського спорту є джерелом додаткового фінансування університетів. А тому їхні керівники намагають-

ся спрямувати діяльність спортивних організацій на досягнення певних результатів у міжуніверситетських змаганнях. Цьому сприяє багатопрофільність спортивних комплексів і центрів, в яких проводять змагання майже з усіх видів спорту.

За даними американських дослідників Гамсона, Бойка, Гілсона та інших, випускники позитивно оцінюють досвід, набутий у громадських організаціях для реалізації професійних планів. Чікерінг, Фостер, Седласек, Хардвіг та інші дійшли висновку, що студенти, які жили в кампусах і брали участь у громадських організаціях, були наполегливішими в реалізації поставленої мети – успішно закінчити навчання, одержати пристойне місце для роботи або зайнятися бізнесом. Дослідження провідних американських вчених показують, що позанавчальна діяльність позитивно позначається на студентах в емоційному, соціальному, моральному, фізичному та розумовому плані /Ньюкомб, 1943; Фельдман і Ньюкомб, 1969; Джоунз і Фіннелл, 1972; Чікерінг, 1974; Астін, 1977; Е.Бойєр, 1989, 1991; Т.Міллер, Дж.Джонз, 1981; Дж.Кух, Дж.Пух, Е.Уітт, 1991/.

Позанавчальна громадська діяльність американських студентів, яка здійснюється у напрямках, що забезпечують їхній різнобічний розвиток, багато в чому відрізняється від організації цієї діяльності у вузах нашої країни. Ми намагалися зробити акценти на тих аспектах, щодо яких немає достатнього досвіду або які потребують вдосконалення в умовах реформування вищої освіти в Україні.

У дисертації показано, що ефективність становлення особистості студента залежить від певних соціально-педагогічних умов організації позанавчальної діяльності.

До таких умов належать:

I/ керівництво позанавчальною діяльністю працівниками-професіоналами із студентської діяльності, співробітництво центрів студентських справ, адміністрації та викладачів. Самоврядуючи, центр студентських справ узгоджує свої дії з адміністрацією, щоб гармонізувати навчальну і позанавчальну діяльність студентів; у співробітництві з викладачами оперативно реагує на будь-які запити студентів щодо вибору або винайдення нових форм організації позанавчальної діяльності; рідіє завдяки дослідженням вплив позааудиторної громадської активності студентів та їхнє ставлення до навчання. Центр будує свої стосунки з адміністрацією та викладачами на партнерських засадах. Викладачі беруть участь у роботі коміте-

тів, які відповідають за житлові умови студентів, дисциплінарних, стипендіальних, організаційних комітетів, комітетів студентських позик, працевлаштування тощо. Їх залучають радниками до роботи в студентських громадських організаціях;

2/ правове регулювання позанавчальної діяльності студентів, яке здійснюється на підставі статуту ради студентської діяльності. Такі документи розробляє кожен навчальний заклад. Вони гарантують права студентів і визначають обов'язки організацій. Це створює міцну базу для організації студентського самоврядування. До керівництва громадськими організаціями залучається значна кількість студентів, що сприяє формуванню в них менеджерських умінь, самостійності, гнучкості поведінки, ініціативності, відповідальності, вміння спілкуватися з різними людьми, приймати рішення;

3/ широкий вибір форм участі у позанавчальній діяльності /у кожному університеті налічується до 200 громадських організацій/. Свобода вибору - необхідна умова різнобічного розвитку студентів. Вибір зумовлюється індивідуальними характеристиками студентів /соціальний статус, вік, стать, рівень попередньої підготовки, інтереси, бажання, нахили, ситуативні обставини тощо/. Врахування цих особливостей сприяє найповнішій самореалізації особистості студента. Аналіз студентських путівників, що їх видає кожен університет США, свідчить про надання студентам широких можливостей щодо обрання певної форми позанавчальної діяльності. Громадські студентські організації мають політичну, національну, релігійну, інтелектуальну, естетичну, спортивну спрямованість, відповідають професійним та добродійним інтересам, а також можуть задовольняти нетрадиційні бажання і запити студентів;

4/ диференціація та індивідуалізація форм позанавчальної діяльності студентів; яка ґрунтується на врахуванні: а/ типологічних особливостей /"традиційні", "нетрадиційні"/ студентів; б/ місця проживання; в/ національної належності; г/ релігійних переконань; д/ політичних поглядів; е/ інтелектуальних інтересів; є/ морально-естетичних потреб; ж/ ставлення до спорту. Поділ громадських студентських організацій на федеральні та університетські диференціює їхні функції щодо організації студентського самоврядування, матеріально-фінансового забезпечення, а також проведення як федеральної /загальнонаціональної/, так і університетської політики у галузі виховання. Диференціація не виключає інтегративних процесів, властивих діяльності позанавчальних організацій студентів, забезпечує задоволення індивідуальних запитів при визначенні студентами

форм участі в позанавчальній діяльності. За даними Каппа, третина студентів американських університетів бере участь у трьох або чотирьох видах діяльності, а 80% "традиційних" студентів виявляють в них велику активність;

5/ створення стабільної матеріально-фінансової бази позанавчальної діяльності студентів. Її фінансування має три джерела: федеральний бюджет, кошти спонсорів, оплата за навчання. В різних вузах співвідношення конкретних асигнувань різне. При цьому доводиться виявляти гнучкість у використанні коштів /яких не завжди вистачає/, вчитися заробляти їх, раціонально розподіляти, заощаджувати, набуваючи тим самим навичок, які знадобляться у майбутньому професійному та приватному житті.

У висновках підведено підсумки проведеного дослідження, сформульовано практичні рекомендації.

Внаслідок вивчення теорії та практики організації позанавчальної діяльності американських студентів встановлено:

- у системі професійної підготовки студентської молоді США істотне місце посідає позанавчальна діяльність, яка органічно поєднується з аудиторною роботою, що створює сприятливі умови для формування особистості майбутнього фахівця. За даними американських дослідників, близько 70% тих знань, які студенти здобувають у вузі, є результатом їхньої діяльності в позанавчальний час;

- в університетах США склалися давні стабільні традиції в організації позанавчальної діяльності, яка координується на двох рівнях: федеральному й університетському. При цьому університетські студентські організації є автономними, вони виробляють свої підходи щодо формування соціально-професійних якостей особистості майбутнього спеціаліста. Студентські організації в університетах численні за кількістю членів /в кожному вузі від 120 до 200 організацій/ і різноманітні за формою. Це - студентські Союзи, асоціації, клуби, громади, братства, товариства тощо, які спрямовані на задоволення професійних, національно-релігійних, соціальних потреб особистості майбутнього спеціаліста та громадянина США;

- в американських університетах склалися чотири основні напрями позанавчальної діяльності студентів, які сприяють інтелектуальному розвитку, морально-трудоваму, естетичному та фізичному самовдосконаленню. Програми відповідних напрямів діяльності реалізуються в таких організаційних формах: навчально-наукові, науково-прикладні організації; асоціації, братства, клуби національно-релі-

гійного характеру, індивідуальна благодійна діяльність; студентські музичні колективи, клуби з образотворчого мистецтва, олімпіади, художні виставки, конкурси з різних галузей мистецтва; спортивні клуби та центри, "програми здоров'я", туристичні центри, різноманітні змагання як на університетському, так і на міжнародному рівнях тощо;

- ефективному становленню особистості американського студента сприятимуть соціально-педагогічні умови організації позанавчальної діяльності, які виявлено нами й обґрунтовано в дисертації. Такими умовами є: а/ керівництво позанавчальною діяльністю працівниками-професіоналами та студентських справ у співробітництві з студентами, викладачами та адміністрацією університету; б/ правове регулювання цієї роботи на рівні кожного університету; в/ широкий вибір форм участі студентів у позанавчальній діяльності; г/ диференціація та індивідуалізація позааудиторної роботи; д/ створення стабільної матеріально-фінансової бази для організації цієї діяльності.

Аналіз змісту напрямів та форм позанавчальної діяльності американських студентів, обґрунтування соціально-педагогічних умов її організації дає можливість стверджувати, що ця діяльність є одним з ефективних засобів формування в студентів професійних, національних та соціальних якостей особистості майбутнього спеціаліста, які відповідають вимогам мобільного американського суспільства /високий професіоналізм, цілеспрямованість у здійсненні кар'єри, незалежність у поглядах, вчинках та матеріальному статусі, толерантність у взаєминах, патріотизм, милосердя, орієнтація на здоровий спосіб життя та ін./.

Рациональні ідеї з організації позанавчальної діяльності в університетах США можуть бути використані в українських вузах для вдосконалення професійної підготовки майбутніх спеціалістів, формування відповідних соціальних якостей громадян нашої держави. Для цього потрібно було б вирішити ряд адміністративних, правових та фінансових питань, а саме:

• - створити загальнонаціональний центр з координації студентської позанавчальної діяльності;

- у кожному вузі організувати підрозділи /центри, відділи, ради тощо/ по роботі з студентами в позанавчальний час на чолі з проктором у справах студентської молоді;

- для забезпечення правового регулювання діяльності студентів у позанавчальний час розробити відповідні правові документи, ста-

туди;

- змінити підходи до фінансування організації поза навчальної діяльності. Державне фінансування має доповнюватися коштами спонсорів, а також оплатою самих студентів за участь в актуальних для їхнього розвитку та самовиховання формах позанавчальної діяльності;

- педагогіку вищої школи можна збагатити досвідом організації позанавчальної діяльності, створюючи конкретні програми організації позанавчальної роботи з урахуванням набутого досвіду, побажань студентів;

- подавати студентові консультативну психолого-педагогічну допомогу при обранні ним певної форми участі в громадській роботі;

- враховуючи зміни у підходах до організації позанавчальної роботи слід активізувати наукові дослідження, проведення конференцій, а також більше залучати викладачів як радників у різних студентських справах.

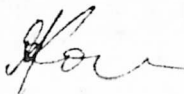
Дана дисертація є однією із перших спроб дослідження організації позанавчальної діяльності студентів США і тому не претендує на всебічне висвітлення всіх аспектів цієї проблеми.

Основні положення дисертації відображено в таких публікаціях автора:

1. Общественная деятельность студентов США. Быть вовлеченным// Формирование всесторонне развитой личности учеников в системе внеурочной воспитательной работы школы-интерната: Методические рекомендации. - Киев, 1990, - С. 124-131.

2. Жизнь вне классной комнаты /на материалах из жизни студентов США / //Социально-педагогические условия проблемы воспитания детей: Тезисы. - Запорожье, 1991. - С. 75-76.

3. Деякі аспекти позакласної роботи студентів США //Проблеми формування загальнолюдських цінностей в процесі психолого-педагогічної підготовки майбутнього вчителя: Доповіді міжнародної науково-практичної конференції. - Київ, 1991. - С. 174-178.

Зам. 479 тир. 100

Підписано до друку 30.08.93, формат-паперу 60x84 1/16, об'єм - 1,0 д. арк.

Відділ оперативної поліграфії ОУС, м. Івано-Франківськ, вул. Панфіловців, 6.